

Hoofdstuk 7 Materie

en

Hoofdstuk 8 Straling

We gaan eens goed naar die stoffen kijken.
We gaan steeds een niveau dieper.

Stoffen bijv. limonade (mengsel)

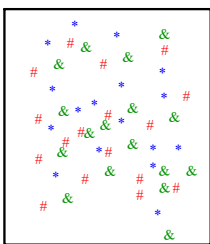
Moleculen water (zuivere stof)

Atomen / Elementen (waterstof en zuurstof)

Opbouw atoom

kern met protonen en neutronen en daaromheen elektronen

Stoffen (mengsel van drie stoffen)

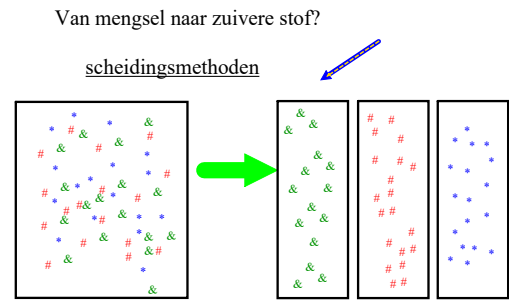
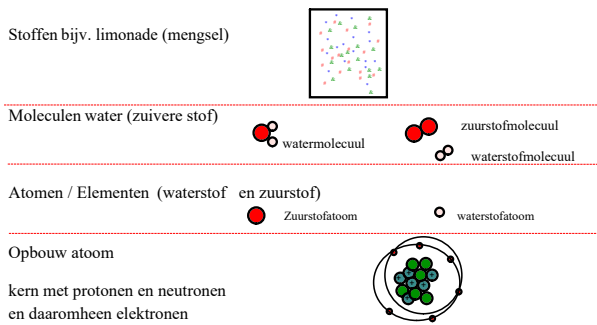
Drie zuivere stoffen (Moleculen) volgens de
Natuurkunde en Scheikunde

Zuivere stof:

Scheikunde en natuurkunde: Een stof met maar één soort moleculen

Dagelijks leven: Een stof zonder ziekmakende stoffen er in
of Een stof waar geen andere stoffen aan zijn toegevoegd

afbeelding 1 ▲
extraheren

Extraheren:

Bij een mengsel van stoffen waarvan er één oplosbaar is. Je voegt een oplosmiddel toe en daarmee kun je dat éne middel 'eruit' halen.

afbeelding 2 ▼
filtreren

Filtreren:

Methode om een vaste stof en een vloeistof te scheiden

▲ afbeelding 3
indampen

Indampen:
een methode om een opgeloste stof te scheiden van het oplosmiddel.

Extraheren:

Bij een mengsel van stoffen waarvan er één oplosbaar is. Je voegt een oplosmiddel toe en daarmee kun je dat ene middel 'eruit' halen.

Zout en zand
Water toevoegen. roeren ...
Het zout lost op.

Filteren:

Methode om een vaste stof en een vloeistof te scheiden

Giet alles door een filter. het zand blijft in het filter en het zoute water vang je op

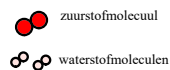
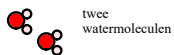
Indampen:

Een methode om een opgeloste stof te scheiden van het oplosmiddel.

Het zoute water verwarmen Het water verdampt er blijft zout achter in het bakje

Hoofdstuk 7 Materie:

Het deeltjesmodel

Hoe zit het eigenlijk met die Moleculen?

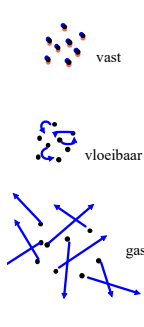
We proberen veel te verklaren met het Deeltjesmodel.

Dit kan ons duidelijk maken hoe het werkt met

de fasen vast - vloeibaar - gas en Kristalvorming

Drie belangrijke eigenschappen waar we vanuitgaan bij het deeltjesmodel:

- 1 - Moleculen van een stof veranderen niet
- 2 - Moleculen van een stof bewegen voortdurend
- 3 - Moleculen een stof trekken elkaar aan

Hoe hoger de temperatuur hoe hoger ook de snelheid van de moleculen is.

VAST: moleculen blijven 'plakken'.
Ze bewegen wel maar blijven op dezelfde plaats.
De snelheid is te laag om aan de aantrekkingskracht te ontsnappen

VLOEIBAAR: moleculen 'plakken' nog wel maar ...
door de hogere snelheid ontsnappen ze wel aan de aantrekkingskracht van een bepaald deeltje maar worden dan weer gevangen/vastgehouden door de aantrekkingskracht van een ander deeltje.
Ze kunnen op een andere plaats in de stof terecht komen.

GAS: moleculen bewegen zo snel dat ze niet langer aan elkaar blijven zitten. Ze mengen zich met andere (gas)moleculen

deeltjes (moleculen) 'Plakken'

Als moleculen van dezelfde stof elkaar aantrekken noemen we dat

Cohesie

alle watermoleculen vormen een druppel

Als moleculen van verschillende stoffen elkaar aantrekken noemen we dat

Adhesie

Water wat aan de onderkant van de kraan hangt

Hoofdstuk 7 Materie:

Het deeltjesmodel (vervolg)

VAST - (bijna) geen ruimte tussen de deeltjes

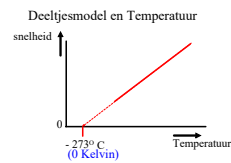
Niet samendrukbaar

VLOEIBAAR - weinig ruimte tussen de deeltjes

Niet samendrukbaar

GAS - Veel ruimte tussen de deeltjes

Wel Samendrukbaar

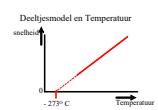
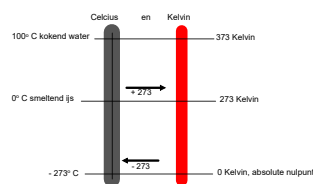
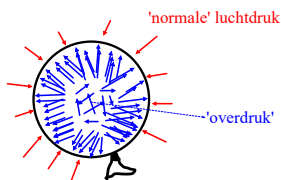
Vast: deeltjes bewegen wel maar veranderen niet echt van plaats t.o.v. elkaar.

Vloeibaar: deeltjes veranderen van plaats maar blijven elkaar nog voldoende aantrekken.

Gasvormig: deeltjes ontsnappen aan elkaars aantrekkingskracht (grote onderlinge afstand)

Drukverschillen

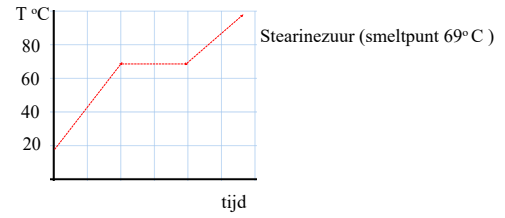
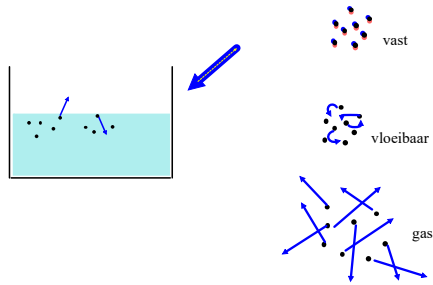
Door een hoger temperatuur hebben deeltjes een hogere snelheid en botsen ze harder tegen iets aan (hogere druk)

Vast: deeltjes bewegen wel maar veranderen niet echt van plaats t.o.v. elkaar.

Vloeibaar: deeltjes veranderen van plaats maar blijven elkaar nog voldoende aantrekken.

Gasvormig: deeltjes ontsnappen aan elkaars aantrekkingskracht (grote onderlinge afstand)

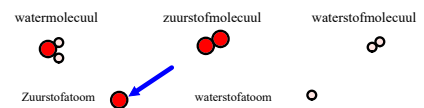
Je ziet het 'smeltpunt' .

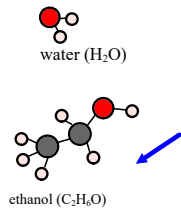
Atomen (elementen) als bouwstenen

Stoffen ontleden:

Watermolecuul (H_2O).

Dit kan uit elkaar gehaald worden en dan ontstaan er Waterstofmoleculen (H_2) en Zuurstofmoleculen (O_2)

Iedere stof is opgebouwd uit allerlei atomen. (elementen)
Er zijn iets meer dan 100 atomen

Deze vormen samen de moleculen

Een molecuul **ethanol** (C₂H₆O) bestaat uit de atomen (elementen)

- Koolstof (C),
- Waterstof (H) en
- Zuurstof (O)

Periodiek systeem der elementen

1 H																	2 He
3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe

Een molecuul **ethanol** (C₂H₆O) bestaat uit de atomen (elementen)

Koolstof (C), Waterstof (H) en Zuurstof (O)

Naam element	afkorting	atoomnummer
Waterstof	H	1
Koolstof	C	6
Stikstof	N	7
Zuurstof	O	8
Aluminium	Al	13
Chloor	Cl	17
Uranium	U	92

- 6 ● Proton - Zit in de kern - Positieve lading
- 8 ● Neutron - Zit in de kern - Neutraal (geen lading)
- 6 ● Elektron - Draait om de kern - Negatieve lading

Aantal Protonen ● = aantal elektronen ●

Het aantal protonen → atoomnummer

Wat is het atoomnummer? 6 (aantal protonen)

Wat is de naam van dit atoom? Koolstof

Hoeveel Neutronen zijn er? 8

Hoeveel elektronen zijn er? Ook 6 (zelfde aantal als protonen)

Naam element	afkorting	atoomnummer
Waterstof	H	1
Koolstof	C	6
Stikstof	N	7
Zuurstof	O	8
Aluminium	Al	13
Chloor	Cl	17
Uranium	U	92

We hebben voorbeelden gezien van een paar atomen.

Bij Koolstof zagen we dat er altijd 6 protonen in de kern zijn (en 6 elektronen buiten de kern) Maar Het aantal Neutronen kan verschillen.

Als je verschillende soorten Koolstof hebt. Bijvoorbeeld een soort met 6 Neutronen en een soort met 8 neutronen dan noem je dat isotopen.

zelfde atoomnummer maar een ander aantal neutronen

Als je verschillende soorten Koolstof hebt.

Bijvoorbeeld een soort met 6 Neutronen en een soort met 8 neutronen dan noem je dat isotopen.

Koolstof (C) met 6 Protonen en 6 neutronen noem je C-12
C-12 omdat 6 protonen + 6 Neutronen => 12 deeltjes
massagetal = 12

Koolstof (C) met 6 Protonen en 8 neutronen noem je C-14
C-14 omdat 6 protonen + 8 Neutronen => 14 deeltjes
massagetal = 14

Het aantal deeltjes in de kern is het massagetal

stof	symbool	massa- getal	aantal protonen	aantal neutronen	halfwaardetijd	straling
waterstof	H	1	1	—	—	—
deuterium	H-2	2	1	1	—	—
tritium	H-3	3	1	2	12,3 j	β
helium	He	4	2	2	—	—
koolstof	C	12	6	6	—	—
koolstof	C-14	14	6	8	5730 j	β
stikstof	N	14	7	7	—	—
stikstof	N-13	13	7	6	9,7 min	β
zuurstof	O	16	8	8	—	—
natrium	Na	23	11	12	—	—
natrium	Na-22	22	11	11	2,6 j	β, γ
magnesium	Mg	24	12	12	—	—
aluminium	Al	27	13	14	—	—
aluminium	Al-28	28	13	15	2,4 min	β, γ
zwavel	S	32	16	16	—	—
chlor	Cl	35	17	18	—	—
chlor	Cl-37	37	17	20	—	—
chrom	Cr	52	24	28	—	—
ijzer	Fe	56	26	30	—	—
ijzer	Fe-59	59	26	33	45 dg	β, γ
nikkel	Ni	58	28	30	—	—
koper	Cu	63	29	34	—	—
koper	Cu-64	64	29	35	12,7 u	β
zink	Zn	64	30	34	—	—
zilver	Ag	107	47	60	—	—
zilver	Ag-110	110	47	63	24 sec	β
tin	Sn	120	50	70	—	—
tin	Sn-121	121	50	71	22,7 u	β
jood	I	127	53	74	—	—
jood	I-131	131	53	78	8,0 dg	β, γ
wolfram	W	184	74	110	—	—
goud	Au	197	79	118	—	—
kwik	Hg	202	80	122	—	—
lood	Pb	208	82	126	—	—
lood	Pb-209	209	82	127	3,3 u	β
uranium	U-238	238	92	146	4,47 · 10 ⁹ j	α, γ
uranium	U-235	235	92	143	7,04 · 10 ⁸ j	α, γ
plutonium	Pu-239	239	94	145	2,4 · 10 ⁴ j	α, γ
plutonium	Pu-241	241	94	147	14 j	α, β

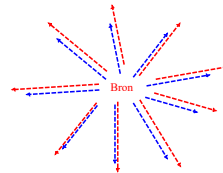
Periodiek systeem der elementen

1																	2
H																	He
3	4											5	6	7	8	9	10
Li	Be	B	C	N	O	F	Ne										
11	12	13	14	15	16	17	18										
Na	Mg	Al	Si	P	Se	Cl	Ar										
19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
Ka	ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe

Straling ?

Stralingsbron en straling

Soorten straling:
Licht
- Zichtbaarlicht (Kleuren violet tot rood)
- Infrarood (warmte straling)
- Ultraviolet (maakt je bruin/rood)

Elektromagnetische straling
- Magnetron
- radiosignalen (mobieltjes)

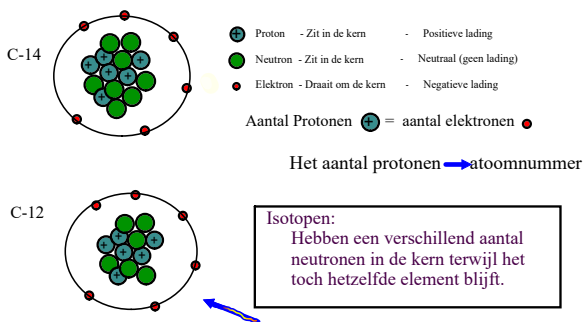
Ioniserende straling (vaak radioactieve straling genoemd)
o.a. Röntgenstraling, Alfa- Bèta en Gammastraling

Straling is (ook) een manier om energie te transporteren
≈> Stralingsenergie

Straling:

Wordt doorgelaten of wordt geabsorbeerd

Straling

Sommige stoffen zenden 'van nature' straling uit. bekende voorbeelden zijn Uranium, Plutonium maar ook Koolstof (de C-14 isotoop)

De kern van koolstof C-14 is instabiel. Er kunnen spontaan veranderingen optreden waarbij er straling wordt uitgezonden.

Naast natuurlijke 'radioactieve stoffen' zijn er ook kunstmatige 'radioactieve stoffen' (deze zijn door de mens gemaakt)

Straling kun je bijv. meten met een Geigerteller

De eenheid waarin je straling meet is

Becquerel (Bq)

vaak ook in MBq (miljoen Bq)

De kern van koolstof C-14 is instabiel. Er kunnen spontaan veranderingen optreden waarbij er straling wordt uitgezonden.

De tijd die nodig is om nog maar de helft van de straling over te houden noemen we de **Halfwaardetijd** of de **Halveringstijd**

Bij Jood I-131 duurt dit	8	dagen
Bij Koolstof C-14 duurt dit	5730	jaren.
Bij Uranium U-235 duurt dit	704	Miljoen jaren

stof	symbool	massa- getal	aantal protonen	aantal neutronen	halfwaardetijd	straling
waterstof	H	1	1	-	-	-
deuterium	H-2	2	1	1	-	-
tritium	H-3	3	1	2	12,3j	B
helium	He	4	2	2	-	-
koolstof	C	12	6	6	-	-
koolstof	C-14	14	6	8	5730j	B
stikstof	N	14	7	7	-	-
stikstof	N-13	13	7	6	9,7 min	B
zuurstof	O	16	8	8	-	-
natrium	Na	23	11	12	-	-
natrium	Na-22	22	11	11	2,6j	B, γ
magnesium	Mg	24	12	12	-	-
aluminium	Al	27	13	14	-	-
aluminium	Al-28	28	13	15	2,4 min	B, γ
zwavel	S	32	16	16	-	-
chlor	Cl	35	17	18	-	-
chlor	Cl-37	37	17	20	-	-
chrom	Cr	52	24	28	-	-
ijzer	Fe	56	26	30	-	-
ijzer	Fe-59	59	26	33	45 dg	B, γ
nikkel	Ni	58	28	30	-	-
koper	Cu	63	29	34	-	-
koper	Cu-64	64	29	35	12,7 u	B
zink	Zn	64	30	34	-	-
zilver	Ag	107	47	60	-	-
zilver	Ag-110	110	47	63	24 sec	B
tin	Sn	120	50	70	-	-
tin	Sn-121	121	50	71	22,7 u	B
jood	I	127	53	74	-	-
jood	I-131	131	53	78	8,0 dg	B, γ
wolfram	W	184	74	110	-	-
goud	Au	197	79	118	-	-
kwik	Hg	202	80	122	-	-
lood	Pb	208	82	126	-	-
lood	Pb-209	209	82	127	3,3 u	B
uranium	U-238	238	92	146	4,47 · 10 ⁹ j	B, γ
uranium	U-235	235	92	143	7,04 · 10 ⁸ j	B, γ
plutonium	Pu-239	239	94	145	2,4 · 10 ⁴ j	B, γ
plutonium	Pu-241	241	94	147	14j	B, γ

Rekenvoorbeeld halfwaardetijd

De **tijd** die nodig is om nog maar de **helft** van de straling over te houden noemen we de **Halfwaardetijd** of de **Halveringstijd**

Bij Jood I-131 duurt dit **8 dagen**

De eenheid waarin je straling meet is **Becquerel (Bq)**
 We hebben een hoeveelheid Jood I-131 in de kast liggen

Op 1 april geeft dit een straling van 64 MBq (64 Miljoen Bq)
na 8 dagen is dit gehalveerd

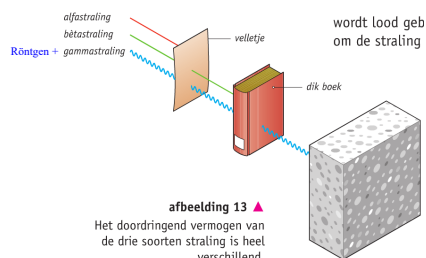
Op 9 april geeft dit een straling van 32 MBq (32 Miljoen Bq)
na 8 dagen is dit gehalveerd

Op 17 april geeft dit een straling van 16 MBq (16 Miljoen Bq)
na 8 dagen is dit gehalveerd

Op 25 april geeft dit een straling van 8 MBq (8 Miljoen Bq)

Soorten Radioactieve straling:

- Alfastraling   α-straling   **Natuurlijk**
- Bètastraling   β-straling
- Gammastraling   γ-straling
- Röntgenstraling   X-straling   **Kunstmatig**

▲ afbeelding 14a
In het laboratorium wordt een tracer gemaakt.

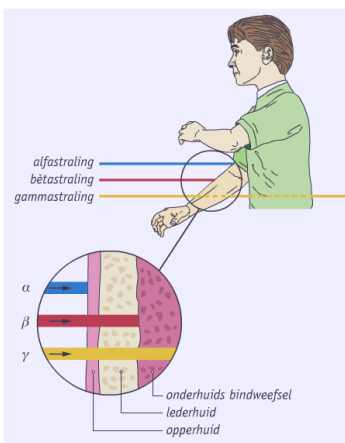

▲ afbeelding 14b
De tracer wordt in het lichaam van de patiënt geïnjecteerd.

▲ afbeelding 14c
De gammacamera registreert de vrijkomende straling.

afbeelding 17 ►
een dosimeter

afbeelding 18 ▲
Gammastraling dringt het diepst in het lichaam door.

afbeelding 20 ►
De verspreiding van radioactieve stoffen in een
kroon, wordt met 'remicladepijp' gemeten. Dit
het aan de afstanden van de afmetingen.

afbeelding 21 ►
De radioactieve stoffen worden met
water van de materialen afgespoeld.

